

A. Bak Péter

Művészcsaládok XI.

Rácz Kálmán (1908–1994) festőművész és családja: Rácz Kálmánné Beleznay Anna, Dékány Csabáné Rácz Anna, Rácz Gábor, Rácz Eszter Anna

Rácz Kálmán (Lengyeltóti, 1908. szeptember 27. – Rákospalota, 1994. november 15.) festőművész, középiskolai rajztanár. Az I. világháború idején Szombathely-Kámonban laktak. 1926-ban érettségizett Rákospalotán. 1931-ben kapott diplomát az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán mint festőművész tanár. Mesterei: Rudnay Gyula (1878–1957) festőművész, Lyka Károly (1869–1965) művészettörténész, Kisfaludy Stróbl Zsigmond (1884–1975) szobrászművész voltak. 1933-ban, Jászberényben, a Magyar Királyi József Nádor (ma Lehel vezér) Gimnáziumban kapott rajztanári állást. Itt ismerte meg feleségét, Beleznay Annát, aki szintén jó portréképfestő volt. Öt gyermekük született. Kezdeményezte a helyi művészek bevonásával a Jászberényi Nyolcak művészcsoporthoz a megalakítását. 1936-ban létrejött a csoport, és ezt követően Rácz Kálmán szervezte a helyi és fővárosi kiállításait. A Jászszági Festőművészek (Járdán József, Lizony Ede László, Rácz Kálmán, Gy. Riba János, b. Simon Ferenc) Jászberényi Csoportja kiállítása a „Műbarát” kiállító helyisé-

Rácz Kálmán: Duna-part Tahinál (olaj, vászon)

Rácz Kálmán 1920 körül

gében volt: Budapest, V. Mária Valéria utca 12., megnyitó 1941. szeptember 10., belépődíj 1 pengő. Az 1930-as, '40-es években főként akvarellel dolgozott. Elsősorban tájképeket festett. Kedvelt motívuma a Zagyva-part volt. Az első igazi elismerést számára a Nemzeti Szalonban megrendezett Balatoni Festők Kiállítása hozta meg, ő kapta a Főváros Díját. 1943-ban elnyerte a Magyar Akvarell- és Pasztellfestők tárlatán Budapest Székesfőváros vízfestmény díját. A II. világháborúig több meghívást kapott kiállításokra.

1945-ben Budapestre költöztek, és Rákospalotán éltek. Itt ismerkedtek meg édesapámmal, P. Bak János (1913–1981) festőművésszel, aki akkoriban szintén Rákospalotán élt.

Rácz Kálmán a szocializmus idején nem volt népszerű reakciós nézetei miatt, ezért tanári állásából elbocsátották. Az 1960-as évektől a Bányászati Tervező Intézet Képzőművész Körét vezette.

Régi barátság fűzte kollégáihoz, így műteremlátogatásokat szervezett Molnár-C. Pálhoz (1894–1981), Kisfaludy Stróbl Zsigmondhoz, Varga Nándor Lajoshoz (1895–1978), Turáni Kovács Imréhez (1910–1975), Németh Kálmánhoz (1903–1979), Veszter Erzsébethez (ötvösművész), Percz Jánoshoz (1920–2000) és P. Bak Jánoshoz.

Öccsei: Gábor és Lőrinc, aki az anyai ágról való Sztatényi vezetéknevet vette fel.

Önálló kiállításai (válogatás): 1936–1945 között évente Jászberényben; 1942 Műbarát, Budapest; 1948 Fészek Klub, Budapest (48 akvarell); 1968–1971 Barkóczy Galéria, San Francisco, Kalifornia.

Csoportos kiállításai (válogatás): 1941 Nemzeti Szalon, Budapest; 1941 Műbarát, Budapest; 1941 Ungvár; 1941 Pécs; 1942 Magyar Nemzeti Kiállítás, Kolozsvár, egy képét az állam megvásárolta. 1948 Rippl-Rónai Társulat Kiállítása, Nemzeti Szalon, Budapest; 1957-től rendszeresen szerepelt a Palotai Tárlatokon, Budapest, Rákospalota.

Tagságai: Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület, Paál László Társaság, Rippl-Rónai Társaság, Fészek Művész Klub, Magyar Képzőművészek Egyesülete, Magyar Képzőművészek Országos Szövetsége.

A 110 éve született Rácz Kálmán gyakran festett olajjal is, elsősorban csendéleteket. A naturalizmus képviselője, ragaszkodik a természetes ábrázoláshoz. A szín, a fény és a vonalak könnyedsége látható képein. Az 1960-as években keletkezett munkái gyakran idézik az 1930-as évek szalonfestőinek művein uralkodó festésmódot. Rácz Gábor, édesapját határozott embernek ismerte, mert pontosan felépített munkafolyamatot követett alkotás közben. Kacérkodott ugyan az impresszionizmussal, de az egyéniségében benne volt a fegyelmezett-ség, ami a naturalizmus irányába húzta őt, így a kettő között lavírozott. Szeretett a szabadban festeni, nagyon szépek a háború előtti jászberényi képei, és a Zagyva-folyót is sokszor lefestette. Nagyon kedvelte a kontrasztos témákat, a felhőket finom lazúros ecsetkezeléssel festette. Különösen a fényt tudta nagyszerűen elhelyezni a tájban. Érzelemmel a különböző árnyalatokat, a kék és a szürke játékát, a fehérbe mindig egy kis nápolyi sárgát is kevert, hogy igazi fénye legyen. A víztükröződést is egyszerűen, frissen tudta felrakni, nagyon vigyázott arra, hogy a színek ne maszatolják egymást, ne legyenek piszkosak. Kedvelte és ügyesen használta a hajlékony acél festőkést, de nagy figyelmet fordított a festővászon struktúrájára, minőségére is.

Dékány Csabáné Rácz Anna, édesapjáról a következőket mondja: „Apukám körül nagy élet volt, mert a gimnáziumban rajztanárként tanított. A tantestület összetartott, sokszor eljöttek hozzánk, ekkor leült a zongorához és együtt énekeltek. Brillánsan tudott festeni, gyorsan és ügyesen, főleg akvarellben volt nagyon jó. Később ráért az olajfestményekre, mert abból jobban meg tudott élni. Sokoldalú ember volt, kedvelte a zenét és szerette a sportot is. Nagy kulturális élet volt akkoriban a városban, örülök, hogy föltámasztották ezt a polgári összetartozást és a művészet szeretetét. Ez nagy dolog.”

A korabeli jászberényi lapok sokat írtak a kiváló pedagógusról, rajztanáról, festőművészről, aki mindezek mellett több katolikus szervezetnek is tagja volt.

Rácz Kálmán 1941-es Zagyva hídja a Szépművészet folyóirat

kortárs kritikájának tükre. Képeiben mindig van egy kissé fátyolos, olykor szomorkás, de mindenkor őszinte líra. Legjobbak őszi hangulatú, vagy téli tájképei. Művei közül kiemelkednek a Zagyva-parti füzesek párás, borongós hangulatú részletei is.

A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében három képe van.

Rácz Kálmánné beleznai Beleznay Anna (1911. június 16. – 1993. november 6.) festőművész, tanítóképzőt végzett Egerben (angolkisasszonyok).

Beleznay Anna

Jászberényben ismerte meg gimnáziumi tanár férjét. 1935-ben kötöttek házasságot. Házasságukból öt gyermek született: Anna (1937) építészmérnök, Mária (1938) műszaki titkár, Kálmán (1942) faipari kereskedő, Klára (1945) villamosipari szakmérnök, tanár, Gábor (1951) zománcművész. Beleznay Anna főleg portrékat festett. Unokája, Rácz Eszter Anna így emlékezik: „Máig orromban van nagyapám szobájának az olajfesték-terpentin-dammárlakk szaga. Az állványokon ott száradtak a készülő képei (virágok, szentképek, tájképek). Ha dolgozott, olyan halkán kellett átosonni a szobán, ahogy csak tudtam.

Szobájából nyílt nagyanyám szobája. Nagyanyám is festett kicsi állványon kisebb képeket, portrékat. Hogy erre emlékszem, vagy mesélték, már nem tudom, de látom magam előtt a szobáját. Magasra vetett ágy, csipke ágytakaró, zongora, pedálos varrógép és festőállvány.

A zongorát nem tanultam meg használni, de a festőállványt és a varrógépet igen.”

Testvérei: dr. Beleznay Cecilia, angolkisasszonyos házfőnök, és dr. Beleznay Máttyás ügyvéd.

Rácz Anna Margit

Dékány Csabáné Rácz Anna Margit (Újpest, 1937. szeptember 30.) építészmérnök, Rácz Kálmán és Beleznay Anna elsőszülött gyermeke. Jászberényben töltötte gyermekkorát, és itt élt 1945-ig. Sportolt, tornásként az ifjúsági válogatott keret tagja volt.

Az 1956/57-es tanévtől az 1960/61-es tanévig az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán tanult. 1961-ben okleveles építészmérnök diplomát kapott. 1961. július 19-én házasságot kötött Rákospalotán. Férje, Dékány Csaba Ferenc (1938. augusztus 16.) okleveles mérnök, statikus, aki 1991.

október 23-án a köztársasági elnöktől megkapta az 1956-os Emlékérmét. Gyermekük: Dékány Tamás (1963. június 28.), mélyépítő mérnök és Dékány Edit Beáta (1965. május 27.), az ELTE Jogi Karán abszolvált.

Dékány Csabáné Rácz Anna Margit a Borsod megyei Állami Építőipari Vállalatnál kivitelező mérnökként kezdte szakmai gyakorlatát 1961-ben, majd egy évig műszaki ellenőr volt 1963-ig. 1963–1965 között tervező a budapesti Középület-tervező Vállalatnál (KÖZTI), azt követően a Lakóépület-tervező Vállalatnál (LAKÓTERV), ahol iskola-, óvoda- és bölcsődeépületek tervein dolgozott. 1970-től a Mélyépítési Tervező Vállalatnál (MÉLYÉPTERV) dolgozott, 1978-tól vezetőtervezői jogosultsággal. Számos vidéki nagyváros vízközmű telepének magasépületeit tervezte meg. A MÉLYÉPTERV 1986-ban létrehozott Magasépítési Osztályának vezetője volt 1992. évi nyugdíjazásáig.

Dékány Csabáné Rácz Anna Margit tagja a Magyar Építőművész Szövetségnek (MÉSZ) és a Magyar Építész Kamarának (MÉK). 2011-ben megkapta a Műegyetem Arany Diplomáját.

Munkái (válogatás): Magántervezőként 1962-től társas- és családi házakat tervezett Budapesten, valamint nyaralókat a Balaton környékén. További tervezései: víztisztító mű (Martfű), uszoda, strand (Százhalombatta), patikaház (Budapest, XI., Bazsalikom utca), lakóház (Alexanderplatz, Berlin), városi fedett uszoda, strand (Lenti), faluközpont, tornacsarnok (Hegykő), orvosi rendelőépület (Csepreg).

Rácz Gábor (Budapest, 1951. január 14.) zománcművész, Rácz Kálmán és Belezna Anna festőművészek fia. 1974-ben végezte el a Magyar Iparművészeti Főiskolát. Mestere: Schrammel Imre (1933) Kossuth-díjas keramikumművész volt. Műhelyében önállóan dolgozik. A deidesheimi központi zománcművészeti társaság, a Creativ Kreis International tagja 1989 óta és magyarországi elnöke 1992-től, a Szent Lukács Céh vezetője és a Kunstverein Coburg tagja. Alapító tagja a Tűzzománcművészek Magyar Társaságának, az 1997-ben létesült országos érdekvédelmi szervezetnek, amely a szakma művelőit stílusmegkötés nélkül tömöríti. Kiállítások rendezésével, a szakma szervezésével kívánja emelni a műfaj rangját. Képviseli tagságát a különböző fórumok előtt és kapcsolatot tart bel- és külföldi társszervezetekkel. Alapítója a Magyar Tűz-díjnak. Rácz Gábor gyakran tart zománcművészeti kurzusokat Magyarországon, Ausztriában, Németországban.

A zománcozás alapjaival 1968-ban, majd az 1970-es évek elején

főiskolai fakultáció keretében ismerkedett meg Albert Péter és Somogyi Gábor festőművész (1938) vezetésével a LAMPART budapesti gyárában. Azokban az időkben nem is volt máshol lehetőség, mint a zománccgyár különböző üzemeiben gyakorlatot szerezni. Rácz Gábornak, szabadfoglalkozású iparművészként, a zománcművészet és a liturgikus terek rendezése a fő profilja. Tanulmányi, családi háttere révén felfogása alapvetően festői, a festőzománcc eljárásokat alkalmazza.

Vallásos, metafizikus táblaképigényű zománccos alkotásait mindenekelőtt acéllemezre készíti.

Ezeket finom transzparens felületeket hoz létre, majd ezt egyes művein zománcozott rézfólia applikációjával egészíti ki. Kortárs egyházművészként legjellemzőbb munkái azonban a keresztény szakrális terekbe készült nagyméretű, vas- és rézrecipiensekre készült zománccművei (korpusz, pasztofórium, oltárkép), melyekhez gyakran a templom liturgikus terének rendezése is társult. 2014 szeptemberében német művészeknek tartott kurzust Budapesten, melynek témája a szórópisztoly használata a zománccművészetben. 2016. június 13-án (német és magyar nyelven) tűzzománccművészeti kurzus indult Rácz Gábor vezetésével (Himmerod, Németország).

A tűzzománcc egy iparművészeti és képzőművészeti technika, melynek lényege, hogy porrá tört színes üvegyanyagot egy hordozó alapra – úgynevezett recipiensre, legtöbbször fémre – olvasztanak, amely az utóbbival szervesen összeforr, és felületét színesen díszíti.

A zománcc az ötvösség több ezer éves díszítőanyaga. Fejlődése során számos ötvössománcc-technika alakult ki. Az 1960-as évektől nemcsak ötvössök, iparművészek, hanem szobrászok, festők jeles képviselői is felfedezték a zománccban rejlő lehetőségeket, így a technika a képzőművészet irányába terelődött.

A zománcc anyaga részleges vagy teljes felolvadás útján keletkezett, üvegszerűen dermedt, szervesetlen, főként oxidokból álló maszsa, mely színezve lehet különféle módosító anyagokkal, fémoxidokkal. Ez az üveg rákerül a recipiensre – vagyis zománcc-hordozó felületre –, melynek anyaga legtöbbször fém. Művészi táblaképek készítésekor leggyakrabban vörösréz alkalmaznak. A két anyag között összeköttetést hoznak létre oly módon, hogy együtt magas hőfokra hevítik őket. A kiegészítés hőmérséklete 800-850 fok.

Festőzománcc kép készítésekor nem alkalmaznak vésést vagy rekeszeket, hanem a lelapozott lemezre úgy viszik fel ecsettel a zománccszapot, mint a festők a

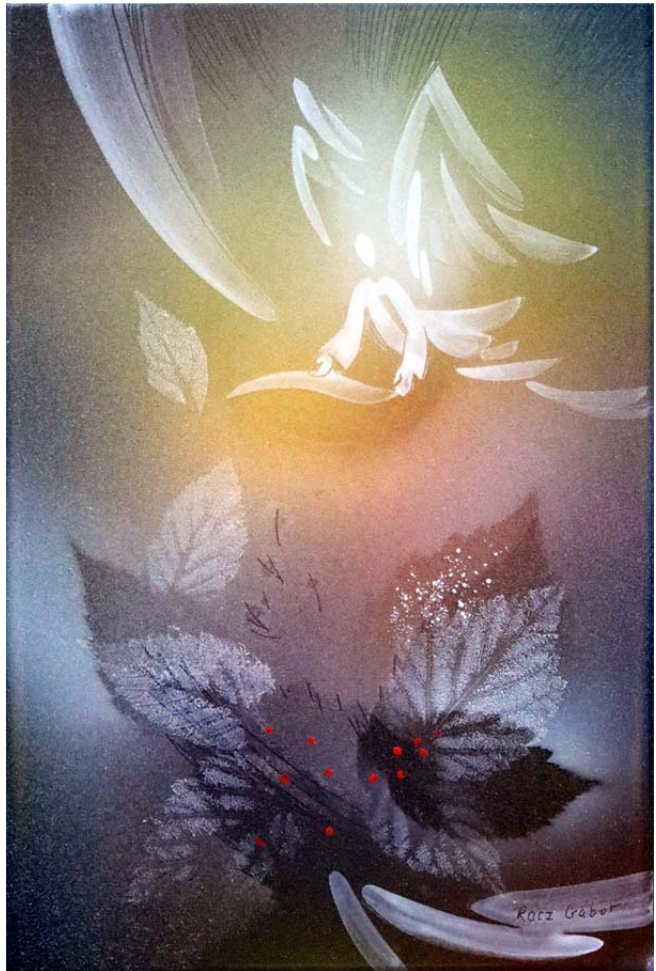
Rácz Gábor

festéket. Ebben az esetben különösen szükség van arra, hogy a művész tudja, a zománcoknak égetés után milyen színük lesz. A tűzzománc a legidőállóbb festészeti eljárás. Zománcalkotásoknál nagyon szép, ahogy a fém-oxidok áttetsző felületek módjára rétegződnek egymásra a hevítés során. A hőhatás megváltoztatja a színüket, kialakul a fényes zománcfelület, az egymásra égetett rétegek összhangzata, és ahogy az áttetsző üvegrétegekbe belelátunk, az ad valami különös hatást.

Egyéni kiállításai (válogatás): 1976: Művelődési Ház, Budapest, I. ker., 1980: Mini Galéria, Újpest (azóta megszűnt), 1982: Keresztény Múzeum, Esztergom, 1984: Városi Művelődési Központ, Győr; Duna Galéria, Budapest (azóta megszűnt), 1987: Ferencvárosi Galéria, Budapest, 1988: Képcsarnok, Szőnyi Terem, Miskolc (azóta megszűnt), 1989: Képcsarnok, Mednyánszky Terem, Budapest (azóta megszűnt), 1990: Staatliche Schulzentrum Mundenheim, Ludwigshafen, Németország, 1991: Képcsarnok Terme, Szombathely (azóta megszűnt), 1992: Képcsarnok Galéria, Székesfehérvár (azóta megszűnt), 1993: Hotel Hilton, Budapest, 1994: R. K. Seelsorgezentrum, Graz, Ausztria; Emmanuel Galéria, Szentendre, 1996: G. Jasin, Merxheim, Németország; Művelődési Központ, Békásmegyer, 1997: Csokonai Művelődési Központ, Budapest, 2001: Bencés Apátság kőtára, Tihany, 2004: Isis Galéria, Szombathely; Olajfa Művelődési Ház, Göd, 2005: Magyar Kultúra Alapítvány Galériája, Budavár (azóta megszűnt), 2006: Manréza, Dobogókő, 2009: Belvárosi Polgári Szalon, Budapest (V. Cukor utca 5.), 2011: Szent Erzsébet Ház, Sárospatak, 2013: Keresztény Múzeum, Esztergom, 2016: Városi Művelődési Ház, Rimaszombat, Szlovákia; Rákospalotai Múzeum.

Csoportos kiállításai (válogatás): 1975: III. Országos Zománcművészeti Biennále, Salgótarján, 1978, 1986: Nemzetközi Zománcművészeti Biennále, Limoges, Franciaország, 1982: Handwerksform, Hannover, Németország, 1986: I. Nemzetközi Zománcművészeti Biennále, Laval, Kanada, 1987: Zománcművészeti Biennále, Kunstverein Coburg, Pavilon Hofgarten, Coburg, Németország, 1992: S.I.A.C., Barcelona, Spanyolország, 1997: Tűzzománcművészek Magyar Társasága bemutatkozó kiállítása, Budatétényi Galéria; „Belső fény”, Bencés apátság, Tihany, 1998: Kortárs Magyar Zománcművészet, Kecskeméti Képtár, 2004: Zománc Triennále, Olof Palme Ház, MAOE kiállítóterme, Budapest (azóta megszűnt), 2005: II. Ikonográfiai Biennále, Kecskeméti Képtár, 2006: MS Mester Emlékiállítás, Keresztény Múzeum, Esztergom, 2007: III. Nemzetközi Tűzzománc Triennále, Olof Palme Ház, Budapest; Szent Erzsébet kiállítás, Sárospatak, 2008: „Advent” Vízivárosi Galéria, Budapest, 2009: Muravidék Baráti Kör Kulturális

Egyesület (MBKKE) kiállításai, Zell am See, Ausztria; Kovácsművészeti Galéria, Esztergom (Szegefű utca 2.), 2011: MBKKE kiállítása, Ady Endre magyar Kultúrkör, Zágráb, Horvátország; Tűzzománcművészek Magyar Társaságának kiállítása, Nagybányai Művésztelep, 2012: MBKKE kiállítása, Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárnémeti, Románia, 2013: MBKKE kiállításai, Rijeka, Horvátország; Média és Információs Központ, Alsóőr, Ausztria, 2014: MBKKE kiállításai, Duna

Rác Gábor: A hírvivő angyal (tűzzománc)

Menti Múzeum, Komárom, Szlovákia; Székelyudvarhelyi Művelődési Ház, Románia, 2015: MBKKE kiállítása, Gerenday Községi Ház, Lábatlan. A tárlatot én nyitottam meg, és több cikket is írtam róla (Lábatlani Hírmondó, Esztergom és Vidéke), 2016: MBKKE kiállításai, In memoriam Morvai László, Széphárom Községi Tér, Budapest (V. Szép utca 3.); Székelyudvarhelyi Művelődési Ház; Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda, Románia, 2017: MBKKE kiállításai, OTP Bank Galéria, Budapest; Bormúzeum és Borászati Kultúra Háza, Tolcsva. Zománcművészek csoportos kiállítása a nemzetközi művésztelepek (workshop Frýdlant, Csehország, Erfurt workshop, Budafok workshop, Szatmárnémeti Electrolux tűzhelygyár, Románia, Wamsler tűzhelygyár, Salgótarján, Nemzetközi Zománcművé-

szeti Alkotóműhely, Kecskemét) nagyméretű zománcképeiből.

Köztéri munkái: 1978: liturgikus térrendezés, Urunk Mennymenetele-plébániatemplom, Sümeg, 1984: központi fogadóter, vízműtelep, Ráckeve, 1985: Kereszt és pasztofórium, Geraldus Majella-plébániatemplom, Hága, 1987: távfűtés S1 jelű csomópontján szabadterei zománckurkolat, Újpest-Káposztásmegyer, 1993: két db. nagyméretű kép a pénztárteremben, Magyar Külkereskedelmi Bank központi épülete, Budapest, 1994: Keresztre feszített Krisztus zománcképe, szalézák óbudai temploma, 1997: belső tér díszítése, Zománcképzőművészeti Múzeum, Himmerod, Németország; liturgikus tér tervezése és oltárkép, Szeminárium Kápolna, Esztergom, 1999: cégtábla, belsőépítészet-díszítő elemek, Igazságpatika, Budapest; cégtáblák, belsőépítészet-díszítő elemek, Századelő Könyvesbolt, Budapest, 2014: befejeződött a Sárospataki Római Katolikus Plébániatemplom teljes tetőrekonstrukciója. A két oromcsúcskereszt munkálatait Rác Gábor végezte a munkatársaival. A harangjáték forgóablakait szintén Rác Gábor zománcozta a bonyhádi EMA-LION zománcképzőművészeti központ segítségével. A teljes zománcképzőművészeti területen 27 négyzetméter.

Művei közgyűjteményekben: Internationale Emailwerkstatt und M., Himmerod, Németország; Nemzetközi Zománcképzőművészeti Alkotóműhely gyűjteménye, Kecskemét.

Irodalom: Nemzetközi Zománcképzőművészeti Alkotótételek katalógusa, Kecskemét, 1978. Tűzzománcképzőművészek Magyar Társasága – bemutatkozó katalógus, Budapest, 1997. Kortárs Magyar Zománcképzőművészet, ifj. Gyergyádesz László, Kecskeméti Képtár, 1998. Kortárs Magyar Zománcképzőművészet, ifj. Gyergyádesz László, Magyar Iparművészet, 1998/2. Szín-játék, Kortárs Magyar Zománcképzőművészet, ifj. Gyergyádesz László, Magyar Művészeti Fórum, 1999/6. A folyóiratnak magam alapító tagja voltam, néhány lapszám megjelenése után sajnálatosan megszűnt.

Rác Gábornak öt gyermeke született: Rác Eszter Anna (1975), Rác Márton (1977), Rác Kristóf (1979), Rác Zsófi (1985), Rác Orsolya (1995), és 13 unokája.

Rác Eszter Anna (Budapest, 1975. november 15.) fémműves designer, ötvös, festőművész, Rác Kálmán unokajaként és Rác Gábor legidősebb lányaként beleszületett a képzőművészet világába. Gyerekkorának java része könyvek és rajzpapírok mellett telt, rajzolt, festett, vágott, ragasztott. Édesapja tűzzománcképzőművészeti műtermében érdeklődéssel nézte, ahogy a kemencébe betett kicserélési munkái felizzanak, átváltoznak a tűzben.

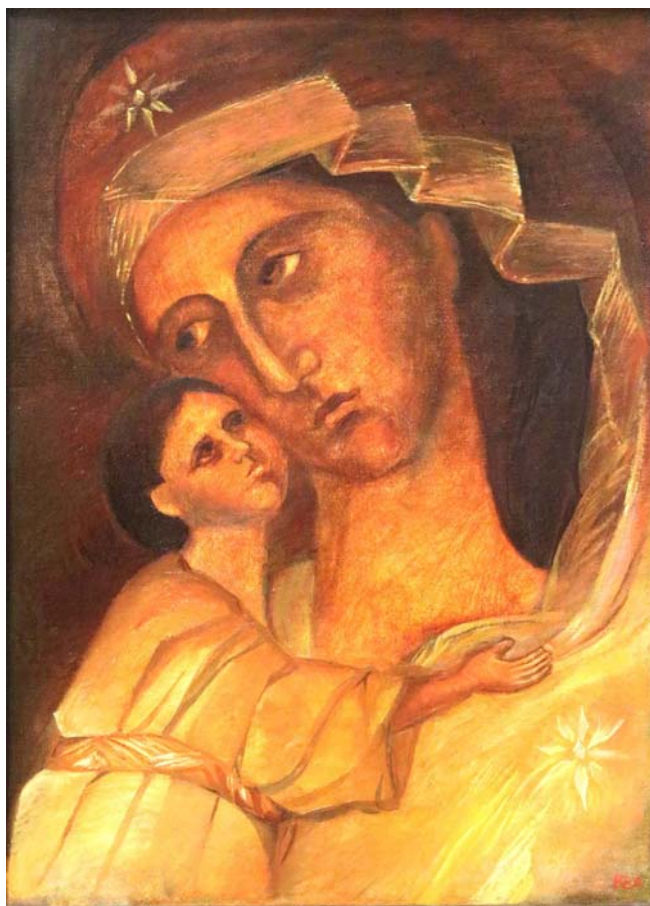

Rác Eszter Anna

Érettségi után beiratkozott egy rajzkörbe, ahol két éven keresztül rajzolni tanult, új technikákkal, anyagokkal ismerkedett. Ezután a Budai Rajziskola ötvös szakára járt. A szakorák mellett folytatta rajz- és festéstanulmányait is Fábrián Noémi vezetése alatt. Minden évben felvételizett a MOME Fémműves Designer szakára. 1999-ben felvételt nyert, és megkezdte ötéves tanulmányait.

Mesterei: Bánfalvi András (1948) fémműves tervező, Péter Vladimír (1947) ötvös-szobrász. Egy szemesztert Portóban töltött az ESAD Art and Design egyetemen.

Az elmúlt években gyermekeit nevelte, közben alkalmi munkákat végzett. Különböző technikákkal, különböző anyagokkal dolgozott (tűzzománcképzőművészet, olaj, akvarell, textil, papír, fa, agyag, fém). Mostanában az illusztráció érdekli, részt vesz workshopokon, próbálgatja magát ezen a területen is.

Rác Eszter: Istenszülő (ikonmásolat, olaj, vászon)

Forrás

Kortárs Magyar Művészeti Lexikon. Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001. Wikipédia